

POSTANOWIENIE

Dnia 26 lipca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak (sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

Protokolant Katarzyna Jóskowiak

w sprawie z wniosku P. Spółki Akcyjnej w Ł.
przy uczestnictwie B. J., K. P., D. J., I. T. i Skarbu Państwa - Starosty Ł.
o zasiedzenie służebności,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 26 lipca 2018 r.,
skargi kasacyjnej uczestników postępowania B. J.,
D. J., I. T. i K. P.
od postanowienia Sądu Okręgowego w Ł..
z dnia 13 października 2016 r., sygn. akt I Ca (...),

**uchyla zaskarżone postanowienie i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu w Ł. do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy w Ł.. oddalił apelację uczestników B.J., K. P., D. J. i I. T. od postanowienia z dnia 3 marca 2014 r., którym Sąd Rejonowy w Ł. stwierdził, że Skarb Państwa - poprzednik prawny wnioskodawcy P. S.A. w Ł. nabył przez zasiedzenie z dniem 1 stycznia 1975 r., w związku z posadowieniem urządzeń elektroenergetycznych wchodzących w skład jednego fragmentu napowietrznej linii SN 15 kV stanowiącej odgałęzienie

wyprowadzone od słupa nr 136 z linii Ł. - J. (poprzednio J. - J.) wraz ze stanowiskami słupowymi, przebudowanej zgodnie z projektem technicznym z listopada 1986 r. i przyjętej do eksploatacji protokołem odbioru z dnia 12 października 1987 r. oraz drugiego fragmentu napowietrznej linii SN 15kV bez stanowisk słupowych, stanowiącej odgałęzienie z istniejącego słupa nr 6 w kierunku stacji transformatorowej nr 2-1625 K. wybudowanej jako nowa linia zgodnie z projektem technicznym z listopada 1986 r. i przyjętej do eksploatacji protokołem odbioru z 12 października 1987 r., na nieruchomości składającej się z działek ewidencyjnych nr 2/2, 2/7, 1/4, 11/3 i 11/6, położonych w obrębie J., gm. J., objętej księgą wieczystą (...)/9, służebność gruntową o treści odpowiadającej służebności przesylu, która polega na prawie posadowienia na tej nieruchomości fragmentu napowietrznej linii SN 15kV, stanowiącej odgałęzienie wyprowadzone od słupa nr 136 z linii Ł. – J. (wcześniej J. - J.) wraz ze stanowiskami słupowymi oraz fragmentu napowietrznej linii SN 15kV bez stanowisk słupowych stanowiącej odgałęzienie z istniejącego słupa nr 6 w kierunku stacji transformatorowej nr 2-1625 K., w tym prawie każdorazowego usunięcia awarii, dokonywania konserwacji, remontów, modernizacji i przebudowy urządzeń elektroenergetycznych, wraz z prawem nieograniczonego dostępu do tych urządzeń przez wejście i wjazd na teren tej nieruchomości, w tym przy użyciu odpowiedniego sprzętu - w zakresie wynikającym z opinii biegłego sądowego z zakresu geodezji W. K. i załącznika do tej opinii w postaci mapy sytuacyjnej.

W uzasadnieniu Sąd Rejonowy ustalił, że znajdujące się na nieruchomości skarżących uczestników urządzenia elektroenergetyczne zostały wybudowane w 1958 r. zgodnie z ustawą 28 czerwca 1950 r. o powszechnej elektryfikacji wsi i osiedli. Inwestorem była Wojewódzka Rada Narodowa w B. Zadanie inwestycyjne wykonano w oparciu o „zaświadczenie lokalizacji szczegółowej nr 1” wydane przez Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Ł. Linia elektroenergetyczna napowietrzna SN 15 kV odgałęzienie w kierunku stacji nr 2-1625 oraz nr 2-1626 „K.” została zmodernizowana w 1987 r. na podstawie decyzji administracyjnej Urzędu Wojewódzkiego w Ł. z dnia 15 września 1987 r. Na skutek przebudowy tej linii dotychczasowy jej przebieg z 1958 r. na odcinku 460 m od słupa nr 136 do starego słupa nr 5 nie uległ zmianie. Pozostałą część linii począwszy od słupa 5/N-12

(odpowiednik nr 7) w kierunku dotychczasowego transformatora z 1958 r. uległa całkowitej przebudowie. Dotychczasową linię zastąpiono linią łamaną, by położenie nowych słupów wypadło na granicach stanowiących obecnie własność uczestniczki. Słupy przelotowe przebudowanej linii SN 15 kV są nowymi stanowiskami słupowymi, nie nawiązującymi do starej linii SN 15 kV z 1958 r. składającej się ze słupów nr 6, 7 i 8. Na odcinku tej linii, który nie uległ zmianie (odległość od słupa nr 136 do starego słupa nr 5), remontowana linia była wykonywana odcinkami w ten sposób, że w odległości kilku metrów od istniejących starych słupów stawiano nowe i przeciągano między nimi przewody, a po podłączeniu stare słupy zryzano, a stare przewody zdemontowano.

Nad działkami ewidencyjnymi nr 2/2 i 2/7 przebiega odgałęzienie ze słupa nr 6 w kierunku stacji transformatorowej J. Odgałęzienie zostało wybudowane w 1987 r. w ramach kapitalnego remontu sieci. Przebieg linii napowietrznej SN 15 kV zasilającej stację transformatorową J. nad tymi działkami uległ przesunięciu w kierunku granicy działki nr 1/5 na odcinku pomiędzy punktami pomiarowymi 5-7. Linia napowietrzna pomiędzy punktami pomiarowymi 3-4-5 przebiega inną trasą niż wybudowana w 1958 r. W 1987 r. wykonano nowy odcinek linii napowietrznej SN 15 kV zasilającej stację transformatorową nr 2-225 w miejscowości J. oraz stację transformatorową nr 2-1625 K.

W ocenie Sądu pierwszej instancji wnioskodawca i jego poprzednicy prawni korzystali z nieruchomości uczestników i ich poprzedników prawnych w zakresie odpowiadającym treści służebności posadowionych urządzeń przesyłowych, jako trwałych i widocznych w rozumieniu art. 292 k.c. Nie miało przy tym znaczenia prawnego to, czy Skarb Państwa wszedł w posiadanie przedmiotowej nieruchomości w ramach imperium czy dominium, gdyż przy ocenie zasiedzenia, brak podstaw do wyróżniania posiadania imperialnego i dominialnego. Powołując się na pogląd wypowiedziany przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 23 września 2010 r., III CSK 319/09, Sąd Rejonowy wyjaśnił, że posiadanie służebności gruntowej polegającej na korzystaniu z trwałych i widocznych urządzeń posadowionych na nieruchomości przez przedsiębiorstwo energetyczne może być uznane za posiadanie w dobrej wierze z chwilą jego objęcia na podstawie ustawy z dnia 28 czerwca 1950 r. o powszechnej elektryfikacji wsi i osiedli (j.t.: Dz. U.

z 1954 r. Nr 32, poz. 135; dalej: „Ustawa z dnia 28 czerwca 1950 r.”). Brak w projekcie elektryfikacyjnym decyzji o wyłączeniu gruntów nie może przesądzić o złej wierze poprzednika prawnego wnioskodawcy. Zmiana przebiegu części linii przesyłowej, która została dokonana w 1987 r. zdaniem Sądu pierwszej instancji również nie miała znaczenia dla rozstrzygnięcia, bowiem poprzez przesunięcia punktów słupowych, linie przesyłowe w dalszej kolejności przebiegały nad działkami uczestników postępowania. Zmiana położenia słupów podtrzymujących linie energetyczne nie musi oznaczać zmiany treści służebności.

Sąd drugiej instancji podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji tak w zakresie podstawy faktycznej, jak i prawnej rozstrzygnięcia. W ocenie Sądu Okręgowego dokonana w 1987 r. przebudowa linii i urządzeń elektroenergetycznych nie miała wpływu na byt prawny przysługującej od 1 stycznia 1975 r. Skarbowi Państwa służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu. Związana z tą przebudową i modernizacją zmiana położenia słupów przesyłowych nie doprowadziła do zmiany treści służebności, która już istniała. Nawet gdyby przyjąć, że jednak w 1987 r. doszło do zmiany treści służebności, to nastąpiło to na skutek działania uprawnionego przedsiębiorcy tak, jak przy posadowieniu tej linii w pierwotnym jej położeniu, za zgodą (dorozumianą) ówczesnego właściciela nieruchomości obciążonej, a zatem na podstawie umowy, o której stanowi art. 248 § 1 k.c.

W skardze kasacyjnej uczestnicy, którzy wnieśli apelację, zaskarżyli postanowienie Sądu drugiej instancji w całości domagając się jego uchylenia i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, ewentualnie jego uchylenia i zmiany postanowienia Sądu Rejonowego przez oddalenie wniosku.

Zarzucili naruszenie: 1) prawa procesowego, tj. art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 328 § 2 k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c. przez nierozważenie podniesionych w apelacji zarzutów dotyczących braku tytułu prawnego do zajęcia nieruchomości stanowiącej aktualnie ich własność, na potrzeby budowy i eksploatacji linii elektroenergetycznej w 1958 r. oraz w 1987 r., a ponadto dotyczących bezzasadnego przyjęcia dobrej wiary w dacie objęcia służebności w posiadanie oraz stanu i zakresu posiadania służebności o treści

odpowiadającej służebności przesytu na tej nieruchomości przed i po przebudowie linii w 1987 r.; 2) prawa materialnego, tj. art. XLI § 1 przepisów wprowadzających k.c. w zw. z art. 292 k.c. i art. 172 § 1 k.c. w zw. z art. 1 ust. 1 i art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 28 czerwca 1950 r. wskutek przyjęcia dobrej wiary posiadacza służebności gruntowej; art. 292 k.c. w zw. z art. 285 § 1 k.c., art. 352 § 1 i 2 k.c. oraz art. 172 k.c. wskutek wadliwego ustalenia, iż zasiedzenie nastąpiło z dniem 1 stycznia 1975 r. w zakresie stanu posiadania z 1987 r.; art. art. 292 k.c. w zw. z art. 172 § 2 k.c. i art. 9 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy kodeks cywilny, przez ich niezastosowanie wskutek nie przyjęcia złej wiary w objęciu posiadana służebności przez Skarb Państwa, zaś okres posiadania trwałych i widocznych urządzeń w zakresie oznaczonej służebności rozpoczął swój bieg najwcześniej po przebudowie linii wraz ze stanowiskami słupowymi w 1987 r.; ewentualnie art. 292 k.c. w zw. z art. 172 § 1 k.c. i art. 1 ust. 1 i art. 4 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 28 czerwca 1950 r., polegające na przyjęciu, że prawo dostępu do nieruchomości i wykonywania uprawnień wynikających z tej ustawy stanowi samoistny tytuł prawny do zajęcia i wykonywania służebności o treści odpowiadającej służebności przesytu, prowadzący do zasiedzenia tej służebności w dobrej wierze podczas, gdy posiadanie służebności na podstawie tytułu o charakterze publicznoprawnym nie stanowi posiadania w rozumieniu prawa cywilnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Artykuł 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. nakłada na sąd drugiej instancji obowiązek ponownego rozpoznania sprawy w granicach apelacji, co oznacza nakaz wzięcia pod uwagę wszystkich podniesionych w apelacji zarzutów i wniosków. Granice apelacji wyznaczają ramy, w których sąd drugiej instancji powinien rozpoznać sprawę na skutek jej wniesienia. Określają je sformułowane w apelacji zarzuty i wnioski, które implikują zakres zaskarżenia, a w konsekwencji kognicję sądu apelacyjnego. Ponadto sąd drugiej instancji w ramach ustalonego stanu faktycznego stosuje z urzędu prawo materialne (por. uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55). Dlatego sąd rozpoznający apelację powinien odnieść się do wszystkich tych zdarzeń i zarzutów zgłoszonych w postępowaniu apelacyjnym, które mogły spowodować skutki materialno-prawne.

Pominięcie w ramach ustaleń faktycznych Sądów obu instancji treści zaświadczenia lokalizacji szczegółowej Nr 1 z dnia 9 stycznia 1958 r., z którego wynikało, że w części dotyczącej gruntów prywatnych uzyskuje ono ważność po uprawomocnieniu się decyzji o wywłaszczeniu tych gruntów, nie mogło mieć istotnego wpływu na treść rozstrzygnięcia, o tyle, że rozwiązanie zagadnienia prawnego dotyczącego konieczności uzyskania przez przedsiębiorstwo energetyczne wykonującego uprawienia w imieniu Skarbu Państwa, w związku z obowiązywaniem zasady jednolitej własności państwowej, tytułu prawnego do korzystania z nieruchomości w zakresie potrzebnym do eksploatacji linii energetycznej wynikało z obowiązujących wówczas przepisów. W związku z czym jest to kwestia z zakresu prawa materialnego i jego zastosowania.

Naruszenie przez sąd drugiej instancji art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c. może wyjątkowo stanowić usprawiedliwioną podstawę kasacyjną wtedy, gdy skutek uchybienia wymaganiom stawianym uzasadnieniu, zaskarżone orzeczenie nie poddaje się kontroli kasacyjnej. Zatem nie każde uchybienie w zakresie konstrukcji uzasadnienia sądu drugiej instancji może stanowić podstawę dla skutecznego podniesienia zarzutu kasacyjnego, lecz tylko takie, które uniemożliwia Sądowi Najwyższemu przeprowadzenie kontroli prawidłowości orzeczenia (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2005 r., IV CK 122/05 nie publ., z dnia 28 listopada 2007 r., V CSK 288/07, nie publ., z dnia 21 lutego 2008 r., III CSK 264/07, OSNC - ZD 2008 Nr D, poz. 118, postanowienie z dnia 23 lipca 2015 r., I CSK 654/14, nie publ.). Zgodnie bowiem z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. skarżący zarzucając naruszenie przepisów prawa procesowego, powinien wykazać, że uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

Wbrew stanowisku skarżących, uzasadnienie zaskarżonego postanowienia zawiera wymagane powołanymi przepisami elementy i poddaje się kontroli kasacyjnej.

Sąd drugiej instancji dopuścił się natomiast szeregu zarzucanych w skardze kasacyjnej naruszeń prawa materialnego. Dotyczy to w szczególności istoty konstrukcyjnej zasiedzenia służebności (art. 172 § 1 k.c. w zw. z art. 292 k.c.).

Mianowicie, o zakresie, w jakim następuje zasiedzenie służebności odpowiadającej treści służebności przesyłu decyduje zakres faktycznego władztwa, które dało podstawę do stwierdzenia zasiedzenia. Sąd drugiej instancji przyjął za Sądem pierwszej instancji, że do nabycia przez zasiedzenie spornej służebności doszło 1 stycznia 1975 r., jednak opisany w sentencji postanowienia przebieg tak nabytej służebności nie odpowiada przebiegowi faktycznego władztwa z tego okresu, lecz jak wynika ustaleń faktycznych, które są wiążące w postępowaniu kasacyjnym (art. 398¹³ § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), odzwierciedla przebieg posiadanego pasa służebnego po modernizacji linii elektroenergetycznych przeprowadzonej w drugiej połowie lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku, który nie pokrywa się z jej przebiegiem, istniejącym w 1975 r. Nadto, drugi fragment napowietrznej linii SN 15kV stanowiącej prostopadłe odgałęzienie z istniejącego słupa nr 6 w kierunku stacji transformatorowej nr 2-1625 K. został wybudowany jako całkiem nowa linia zgodnie z projektem technicznym z listopada 1986 r. i przyjętej do eksploatacji protokołem odbioru z 12 października 1987 r., a zatem w odniesieniu do tej nowej linii elektroenergetycznej przebiegającej od słupa nr 6 termin zasiedzenia służebności mógł rozpocząć bieg dopiero od 1987 r. Zresztą w treści żądania wniosku, wnioskodawca nie odwoływał się do przebiegu linii elektroenergetycznych po modernizacji i rozbudowie z lat 1986-1987, lecz domagał się stwierdzenia, że jego poprzednik prawny Skarb Państwa z dniem 1 stycznia 1975 r. nabył przez zasiedzenie służebność gruntową odpowiadającą treścią służebności przesyłu polegającej na prawie nieodpłatnego korzystania z nieruchomości składającej się z działek nr 2/2, 2/7, 1/4, 11/3 i 11/6 w zakresie posadowienia linii napowietrznej SN wraz z sześcioma stanowiskami słupowymi, prawie nieodpłatnego korzystania z tej nieruchomości w zakresie niezbędnym do eksploatacji linii elektroenergetycznej wraz ze słupami, prawie usunięcia awarii, dokonywania konserwacji, remontów, modernizacji oraz przebudowy urządzeń, jak też prawie nieograniczonego i nieodpłatnego dostępu do urządzeń elektroenergetycznych przez prawo wjazdu odpowiednim sprzętem i wejścia do pasa służebnego.

Odnosząc się do zakresu uprawnień składających się na treść nabytej w wyniku zasiedzenia służebności, Sady obu instancji nie wyciągnęły konsekwencji prawnych z faktu, iż, jak wynika z przyjętych ustaleń faktycznych, wybudowanie linii

elektroenergetycznej w 1958 r. nastąpiło na podstawie przepisów ustawy z dnia 28 czerwca 1950 r. Służebność o treści odpowiadającej służebności przesyłu, podobnie jak służebność przesyłu uregulowana w art. 305¹ i n. k.c. ma charakter czynny i obejmuje uprawnienia do określonych działań dotyczących nieruchomości obciążonej, w szczególności do utrzymywania posadowionych na nieruchomości urządzeń i korzystania z nich zgodnie z ich przeznaczeniem (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2017 r., V CSK 33/17, nie publ.). Zgodnie z art. 1 ust. 1 i art. 4 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 28 czerwca 1950 r., powszechna elektryfikacja obejmowała doprowadzenie przewodów elektrycznych napięcia użytkowego do budynków mieszkalnych i gospodarczych oraz założenie w tych budynkach wewnętrznego urządzenia odbiorczego. We wsiach lub osiedlach, objętych zarządzeniem o powszechnej elektryfikacji - osobom posiadającym odpowiednie upoważnienie właściwego przedsiębiorstwa elektryfikacji rolnictwa służyło prawo wstępu na posesje i do budynków, dokonywania tam oględzin i pomiarów oraz wykonywania robót oraz zakładania urządzeń, jakich wymagać będzie powszechna elektryfikacja, stosownie do zarządzenia, określonego w art. 1 ust. 1. Właściciel, użytkownik, dzierżawca, najemca, posiadacz lub zarządca budynku albo posesji obowiązany jest umożliwić wstęp i wykonanie czynności określonych wyżej.

Należy bowiem rozróżniać prawo do dysponowania nieruchomością w celu przeprowadzenia inwestycji linii elektroenergetycznej, od prawa do stałego korzystania z takiej linii oraz z nieruchomości, przez którą linia ta przebiega, polegającego na prowadzeniu prac o charakterze konserwacyjnym, czy też dokonywaniu napraw w razie wystąpienia awarii, które zakłada konieczność zapewnienia na przyszłość swobodnego dostępu do tych urządzeń. Wprawdzie zarządzenie przewodniczącego prezydium powiatowej rady narodowej w przedmiocie powszechnej elektryfikacji wydane na podstawie art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 czerwca 1950 r. nie wywoływało takich skutków jak decyzja administracyjna wydana na podstawie art. 35 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2017 r., I CSK 154/17 nie publ.), tj. nie tworzyło trwałego tytułu do korzystania z nieruchomości, na której zostały posadowione

urządzenia elektroenergetyczne, to jednak skutkowało tym, iż stwarzało tytuł prawny dla przedsiębiorstwa energetycznego do samego ich posadowienia. Stanowiło więc swoiste wywłaszczenie nieruchomości, przez ograniczenie prawa własności jedynie w zakresie prawa do posadowienia tych urządzeń, o ile rzecz jasna, zostały zachowane warunki formalne określone w tej ustawie. Zatem skoro istniał tytuł prawny do posadowienia w 1958 r. urządzeń elektroenergetycznych na nieruchomości poprzedników prawnych uczestników, to w zakres treści nabytej przez zasiedzenie służebności nie może wchodzić uprawnienie do zainstalowania tych urządzeń.

Sąd drugiej instancji popadł w kolejną sprzeczność konstrukcyjną, ponieważ uzasadniając prawidłowość rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji, powołał się na zawarcie w 1987 r. w drodze dorozumianej skutecznej umowy zmieniającej treść służebności. Niezależnie od kwestii, czy rzeczywiście do zmiany treści służebności wystarczające jest złożenie przez właściciela nieruchomości obciążonej oświadczenia w takiej formie (art. 248 § 1 k.c.), to przecież przedmiotem sprawy jest stwierdzenie nabycie służebności przez zasiedzenie, a nie sprawa o zmianę treści służebności.

W stanie faktycznym sprawy, Sąd drugiej instancji błędnie przypisał za Sądem pierwszej instancji Skarbowi Państwa przymiot dobrej wiary posiadania nieruchomości, na której w 1958 r. została posadowiona linia elektroenergetyczna, w zakresie odpowiadającym treści służebności przesylu. O dobrej lub złej wierze posiadacza służebności gruntowej rozstrzyga chwila objęcia danej nieruchomości w posiadanie (*male fides superveniens non nocet*).

W tym czasie obowiązywał dekret z dnia 11 października 1946 r. - Prawo rzeczowe (Dz. U. Nr 57, poz. 319 ze zm.; dalej: „Pr. rzecz.”), który zawierał regulacje dotyczące ustanowienia służebności przesylu jako prawa ograniczającego prawo własności. Zgodnie z art. 175 Pr. rzecz., służebność mogła być ustanowiona na rzecz kaźdoczesnego właściciela oznaczonego przedsiębiorstwa, bez związku z konkretną nieruchomością władnącą i do takiej służebności należało odpowiednio stosować przepisy o służebnościach gruntowych. Celem tej służebności było zwiększenie funkcjonalności oznaczonego

przedsiębiorcy, nie zaś przysporzenie korzyści każdoczesnemu właścicielowi nieruchomości władnącej. Przepisy Pr. rzecz. dotyczące służebności zostały uchylone z dniem 1 stycznia 1965 r. (art. III pkt 3 p.w.k.c.). Również i na gruncie przepisów Pr. rzecz., do ustanowienia służebności przesytu konieczne było złożenie przez właściciela nieruchomości stosownego oświadczenia w formie aktu notarialnego (art. 113 § 2). W związku z czym, korzystanie z cudzej nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności gruntowej na podstawie oświadczenia złożonego bez formy aktu notarialnego jest posiadaniem tej służebności w złej wierze (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 1988 r., IV CR 45/88, OSNC 1990, nr 2, poz. 33). Źródłem powstania takiej służebności mogło być również wywłaszczenie. Zgodnie z art. 4 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości (Dz. U. Nr 17, poz. 70), wywłaszczenie mogło polegać nie tylko na całkowitym odjęciu prawa własności, ale i na jego ograniczeniu i jak wynika z art. 5 ust. 1 wywłaszczeniem mogła być objęta także określona część nieruchomości. Dlatego sam fakt objęcia nieruchomości przez przedsiębiorstwo energetyczne, wykonujące uprawnienia w imieniu Skarbu Państwa w ramach zasady jednolitego funduszu własności państwowej, na podstawie ustawy z dnia 28 czerwca 1950 r., nie może uzasadniać przyjęcia posiadania służebności gruntowej polegającej na korzystaniu z trwałych i widocznych urządzeń w dobrej wierze.

Dla oceny przymiotu charakteru wiary posiadania nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności przesytu istotne znaczenie ma okoliczność, iż według żądania wniosku zasiedzenie ma nastąpić na rzecz Skarbu Państwa, który w relacji do obywatela także i w tych czasach zobowiązany był do działania zgodnego z prawem. Wnioskodawca nie wykazał istnienia okoliczności, które uzasadniałyby zastosowanie liberalnej wykładni przesłanki dobrej wiary, zaprezentowanej przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 25 maja 1955 r., I CO 14/55 (OSN 1956, z. 4, poz. 92), zgodnie z którą to koncepcją dobra wiara posiadacza rzeczy jest równoznaczna z jego przekonaniem opartym na obiektywnych przesłankach wywodzących się ze stosunku będącego podstawą i przyczyną konkretnego stanu faktycznego. W późniejszym orzecznictwie, Sąd Najwyższy przyjmował, iż w dobrej wierze jest posiadacz, który zdaje sobie

sprawę z tego, że nie jest właścicielem (uprawnionym z tytułu służebności), jeżeli ocena całokształtu okoliczności dokonana z punktu widzenia zasad współżycia społecznego nakazuje traktować go jako posiadacza w dobrej wierze (zob. wyrok z dnia 25 czerwca 1968 r. III CRN 159/68 OSPiKA z 1970 r., nr 10, poz. 197). Trudno jednak uznać, by Skarb Państwa jako szczególny podmiot prawa, który powinien w najwyższym stopniu przestrzegać prawa, miał podstawy do przyjęcia, że obejmując w posiadanie przedmiotową nieruchomość w zakresie odpowiadającym służebności przesyłu czynił to na podstawie prawa i tym samym nie naruszał praw jej właściciela, którym w dodatku nie był podmiot prawa publicznego, lecz osoby fizyczne. Dlatego nie można odeprzeć zarzutu naruszenia art. 172 § 1 k.c. w zw. z art. 292 k.c. i art. 7 k.c.

Według ustaleń faktycznych, wybudowana w 1958 r. na nieruchomości objętej wnioskiem o zasiedzenie linia elektroenergetyczna została w 1987 r. zmodernizowana w taki sposób, że zmianie uległ jej przebieg. Okoliczność ta wymaga analizy, gdyż ma wpływ na sytuację prawną posiadacza nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności przesyłu. Należy mieć jednak na uwadze różne sytuacje prawne, które nie wynikają z wywodów prawnych Sądów obu instancji, zapewne z tego względu, że przypisały posiadaczowi służebności przymiot dobrej wiary, co skutkowało upływem terminu zasiedzenia jeszcze przed przebudową linii elektroenergetycznej. Inaczej bowiem, w kontekście wniosku o zasiedzenie, kształtuje się sytuacja prawna posiadacza służebności, gdy przed upływem terminu zasiedzenia dokonuje faktycznej zmiany przebiegu posiadania pasa wykonywania służebności, a inaczej, gdy dochodzi do tego po upływie terminu zasiedzenia służebności zgodnie z dotychczasowym przebiegiem posiadanego pasa służebnego. Rozważania w tym przedmiocie są konieczne, gdyż wnioskodawca zgłosił jako ewentualny wniosek o stwierdzenie zasiedzenia służebności na rzecz jego poprzednika prawnego, który był właścicielem urządzeń elektroenergetycznych w 2007 r.

W przypadku, gdy w czasie biegu zasiedzenia służebności dochodzi do modernizacji widocznych i trwałych urządzeń oraz ich przesunięcia w taki sposób, że pas posiadania służebności nie pokrywa się z dotychczasowym jego przebiegiem, zasadnicze znaczenie ma to, czy szerokość zmienionego pasa

posiadania służebności oraz zakres uciążliwości dla nieruchomości obciążonej nie różni się w sposób istotny od dotychczasowego przebiegu pasa. O tym, czy wobec przebudowy linii elektroenergetycznej, stan jej posiadania prowadzący do zasiedzenia służebności polegającej na korzystaniu z tej linii, jest inny niż przed przebudową, decyduje przede wszystkim przebieg linii nad nieruchomością obciążoną, a nie umiejscowienie na niej (w pasie dotychczasowego przebiegu linii) słupa/słupów podtrzymującego/podtrzymujących przewody, którego/których nie było przed przebudową (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2004 r., III CK 496/02, nie publ.). Jeżeli więc po modernizacji linii elektroenergetycznej i zmianie jej przebiegu, obszar pasa służebnego nie uległ istotnemu zwiększeniu, jak również nie zwiększyła się dla nieruchomości obciążonej uciążliwość związana z posiadaniem służebności, to taki stan rzeczy należy traktować jako kontynuację dotychczasowego posiadania nieruchomości w zakresie służebności, prowadzącego do nabycia jej przez zasiedzenie, przy czym stwierdzenie zasiedzenia powinno odzwierciedlać przebieg pasa służebnego w takim zakresie, jaki istniał w momencie upływu terminu zasiedzenia. Za przyjęciem kontynuacji posiadania prowadzącego do zasiedzenia przemawia to, iż zarówno przed, jak i po zmianie przebiegu linii elektroenergetycznej na nieruchomości obciążonej istniał widoczny dla właściciela stan, który ograniczał jego prawo własności i stanowił ostrzeżenie, iż taki stan może prowadzić do zasiedzenia służebności przez jej posiadacza w rozumieniu art. 352 § 1 k.c. Ciągłość posiadania tej samej nieruchomości, przy zmianie jedynie przebiegu pasa służebnego wyklucza zastosowanie konsekwencji wynikających z art. 293 § 1 k.c. Ocena, czy zmieniony przebieg pasa posiadania służebności odbiega w sposób istotny od dotychczasowego powinna być przeprowadzona z uwzględnieniem okoliczności faktycznych konkretnej sprawy, w szczególności przez porównanie obszaru zajętego pasa nieruchomości obciążonej przed i po zmianie, a także przez porównanie zakresu uciążliwości dla tej nieruchomości.

Jeżeli natomiast termin zasiedzenia służebności upłynął przed zmianą jej przebiegu, posiadacz służebności może domagać się stwierdzenia zasiedzenia służebności zgodnie z przebiegiem pasa służebnego w dacie zrealizowania się przesłanek zasiedzenia. Nabyta przez zasiedzenie służebność obciąża

nieruchomość w oznaczonym zakresie, zaś jeśli obciąża jej określoną konkretnie część, to zmiana przebiegu pasa służebnego jest zmianą treści służebności. Dokonana faktycznie zmiana przebiegu pasa posiadania służebności po upływie terminu nabycia jej przez zasiedzenia może być prawnie uregulowana przez zawarcie stosownej umowy z właścicielem nieruchomości (art. 248 § k.c.). Nadmienić należy, że zmiana treści służebności jest sformalizowana i nie odbywa się przez sam fakt zmiany posadowienia na nieruchomości urządzeń przesyłowych. Jakkolwiek przepisy kodeksu cywilnego przewidują prawo do żądania zmiany treści służebności jedynie dla właściciela nieruchomości obciążonej (art. 291 k.c.), to jednak uprawnienie w tym przedmiocie dla przedsiębiorcy przesyłowego należy wywodzić z jego ogólnego prawa do żądania ustanowienia służebności przesyłu, w myśl zasady, że jeśli wolno czynić więcej, to tym bardziej wolno czynić mniej (*argumentum a maiori ad minus*). Niewątpliwym jest, że zmiana treści służebności jakościowo i zakresowo jest czymś mniejszym w stosunku do ustanowienia służebności, której wcześniej nie było.

Z uwagi na to, iż skuteczna zmiana treści służebności przesyłu powoduje dla nieruchomości obciążonej skutek rzeczowy i jak wspomniano wyżej nie następuje w wyniku samej faktycznej zmiany posiadania, możliwe jest przyjęcie w tym przedmiocie konstrukcji prawnej zasiedzenia. Długotrwałe posiadanie nieruchomości w zakresie zmienionego pasa przebiegu linii elektroenergetycznych może więc przez instytucję zasiedzenia doprowadzić nie do kolejnego nabycia służebności, lecz do zmiany dotychczasowej jej treści. Skoro dopuszczalne jest nabycie służebności przez zasiedzenie, to tym bardziej możliwe przez zasiedzenie powinno być prawne usankcjonowanie zmiany treści istniejącej służebności w związku ze zmianą przebiegu linii elektroenergetycznej. W przeciwnym wypadku, posiadacz służebności wynikającej ze zmiany przebiegu pasa, który wcześniej nabył przez zasiedzenie służebność na tej nieruchomości byłby w gorszym położeniu prawnym od posiadacza służebności, który może po zrealizowaniu przesłanek nabyć ją przez zasiedzenie.

Istnienie służebności może natomiast mieć znaczenie dla oceny przymiotu wiary posiadacza przy wejściu w posiadanie nieruchomości obciążonej, determinowanego zmienionym przebiegiem przebudowanej linii

elektroenergetycznej, w szczególności, gdy zajęty obszar nieruchomości obciążonej pod pas służebny według zmienionego przebiegu nie jest znacząco większy od dotychczasowego, względnie, gdy zmieniony przebieg pasa służebnego jest dla nieruchomości obciążonej korzystniejszy.

W aktualnym orzecznictwie w odniesieniu do posiadania nieruchomości w zakresie służebności o treści służebności przesylu przyjmuje się, że dobra wiara zasiadającego posiadacza występuje wówczas, gdy ingerowanie w cudzą własność w zakresie odpowiadającym służebności rozpoczęło się w takich okolicznościach, które usprawiedliwiały przekonanie posiadacza, że nie narusza on cudzego prawa (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2014 r., II CSK 472/13, nie publ.), względnie gdy posiadacz powołując się na przysługujące mu prawo błędnie przypuszcza, że prawo to mu przysługuje, jeśli tylko owo błędne przypuszczenie w danych okolicznościach sprawy uznać należy za usprawiedliwione. Z kolei w złej wierze jest ten, kto powołując się na przysługujące mu prawo wie, że prawo to mu nie przysługuje albo też ten, kto wprowadzie ma świadomość co do nie przysługiwania mu określonego prawa, jednakże jego niewiedza nie jest usprawiedliwiona w świetle okoliczności danej sprawy. Dobrą wiarę wyłącza zarówno pozytywna wiedza o braku przysługującego prawa, jak i brak takiej wiedzy wynikający z braku należytej staranności, a więc niedbalstwa (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 lipca 2017 r., I CSK 360/14, nie publ.). Dlatego rozstrzygając, czy uzyskanie posiadania służebności o treści odpowiadającej służebności przesylu nastąpiło w złej wierze, należy mieć na względzie całokształt okoliczności poprzedzających i towarzyszących uzyskaniu posiadania służebności, a domniemanie dobrej wiary jest obalone, gdy z całokształtu okoliczności wynika, że przedsiębiorca przesylowy w chwili uzyskania posiadania wiedział lub powinien wiedzieć przy zachowaniu wymaganej staranności, że do nieruchomości, na której zlokalizowane są urządzenia przesylowe, nie przysługuje mu prawo o treści odpowiadającej służebności przesylu (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2016 r., III CZP 86/16, OSNC 2017, nr 9, poz. 98).

Odrębnego potraktowania wymaga wniosek o stwierdzenie zasiedzenia służebności w części odnoszącej się do fragmentu napowierztniej linii SN 15kV bez stanowisk słupowych stanowiącej odgałęzienie z istniejącego słupa nr 6

w kierunku stacji transformatorowej nr 2-1625 K. wybudowanej jako nowa linia zgodnie z projektem technicznym z listopada 1986 r. i przyjętej do eksploatacji protokołem odbioru z 12 października 1987 r. W tym zakresie nie może być mowy o zmianie treści wykonywania służebności, skoro jest to nowa linia elektroenergetyczna, przebiegająca prostopadle do istniejącej linii, stanowiąc nowe i zarazem istotne, ze względu na przebieg, obciążenie nieruchomości skarżących uczestników. Zatem bieg terminu zasiedzenia mógł rozpocząć się dopiero po wybudowaniu tej linii i rozpoczęciu jej eksploatacji.

Należy jednak pamiętać, że wykonywanie na cudzej nieruchomości urządzeń przesyłowych przez korzystające z nich przedsiębiorstwo po uzyskaniu decyzji wydawanych w procesie budowlanym nie rozstrzyga o możliwości zakwalifikowania posiadania nieruchomości, na której te urządzenia zostały posadowione, jako wykonywanego w dobrej wierze (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2015 r., III CZP 76/15, OSNC 2016, nr 12, poz. 138).

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego na podstawie art. 108 § 1 k.p.c. art. 398²¹ k.p.c., i art. 13 § 2 k.p.c.

jw